

Elva Kesk tänava allee rekonstrueerimisest

Maastikuarhitektide avalik pöördumine elvalaste poole

Võitsime eelmisel aastal konkursi ja meil on au tegeleda miljöövärtusliku Elva linna Kesk tänava rekonstrueerimisprojekti.

Edgar Kaare ja
Andres Viitkar,
Artes Terrae OÜ
maastikuarhitektuuribüroo

Koostöös linnavalitsuse ja teiste objektiga seotud osapooltega on eskiislahendust täpsustav põhiprojekt jõudnud kausta vahele ja kõigi eelduste kohaselt saame 2011. aasta jaanuari lõpuks Elva linnavalitsusele üle anda linna elukeskonnale uue kvaliteedi loova terviklahenduse.

Möödunud aasta 31. oktoobril Elva Postipoissil ilmunud artikkel tutvustas põgusalt Kesk tänava allee puude asendamist linnatingimustes vastupidavamate läänepärnadega (Tilia x Europaea). Kuna Kesk tänava pärnaallee on kahtlemata antud tänavaruumi tähendusrikas ja peamine kujunduselement, siis pidasime vajalikuks tuua detailsem ülevaade allee edasist käekäiku määravast projektlahendist. Loodetavasti aitab järgnev mõista ja põhjendada, miks just sellise tee olemine valinud.

Allee ajalooline kujunemine

Vastavalt Tiit Käsperi fotokogus leiduvatele jäädvustustele puudus 20. sajandi esimesel veerandil munakivi sillutisega Kesk tänaval (varasem Heidemanni tänav) pärnaallee ja hoonetevaheline tänavaru oli seeläbi hoopis avaram. Esimese Eesti Vabariigi ajal tihedalt hoonestatud ahiküttega puitalinaosad arenesid jõudsalt, millega kasvas suur tuleoht. Arvestati küll tol ajal kehitud tuleohutusnorme, kus liialt lähestikku ehitatud hoonete vahel kasutati kivist tulemüüre, aga sädemed levisid ka üle tänava, võttes teinekord tulerõõks terveid kvartaleid. Seetõttu kavandati puithoonetega linnaosadele alleed, mis häda korral püüdsid oma tiheda võra ja lehestikuga õhus lendlevaid sädemeid. Kesk tänava pärnaalleega sarnaseid tänavaid leiab mujalgi, näiteks puisteed Tartu miljöövärtuslikus Karlova linnaosas.

Elva tänavaid hakati korastama ja haljastama 1920. aastatel. Kesk tänava pärnaallee istutati 20. sajandi teises veerandis. Linna kunagisest tähtsamast hoonest, raudteejaamast, lähiv kahepoolne allee ulatus kuni Puiestee tänavani. Linna selgrooks olev tänav sai ühenduslülilik ajaloolise turuplatsi ja raudteeja-

Kesk tänava ebaühtlase ilmega pärnaallee. Foto autor: Edgar Kaare, suvi 2009.

ma ehk linna ida- ja lääneosade vahel.

Teises maailmasõjas hävisid mitmed Kesk tänavale iseloomulikud äri- ja elumufunktsiooniga puumajad, mis muutis tänavaru mi hoopis "auklikumaks". Sõjajärgsel perioodil kerkis tänavaf fronti mitmeid hilisemaid augutäiteid, mis enamjaolt ei arvestanud väljakujunenud ehitusjooni ning sobivust säilinud romantiliste puuhoonetega. Nõnda lisandus pärnaalleele täiendav ülesanne – siduda omavahel erineva iseloomuga hooned, et tänav säilitaks vähimalgi määral oma harmoonilise tervikime. Samuti aitavad pärnaread kaasa läbiva liikluse rahustamisele, kuna tänavasõidukoridor mõjub kahepoolse allee juures hoopis kitsama liiklusruumina.

Täna ei kujuta ilmselt teie ilma pärnadeta. Puudega kroonitud tee on saanud linna elanikele omaseks ja selle arhitektuursele väärtusele on lisandunud rohkeid emotsioonidega seotud tähendusi, lugusid, sündmusi. Viimane annab rajatisele kõrgelt hinnatud ajaloolise lisaväärtuse.

Allee tervisest

Tänaseks on allee jäänud Puiestee ja Kesk tänavate ristmikust kuni Kesk tn 16 kinnistuni ühepoolseks, mis on ilmselt tingitud tehnovõrkude, täiendavate parkimisvõimaluste ja bussiootetasku ehitusest tänavas põhjaküljel.

Töö autorid teostasid alleepuude dendroloogilise hindamise, võttes arvesse ka arborist Sulev Järve ekspertarvamust.

Hetkel on Kesk tänava alleel 125 lehtpuud, millest esialgseid keskealisi, peaauglikult läänepärna alleeisutusi on säilinud 71 ehk 57 protsenti allee hetke koosseisust. Esialgsetest alleepuudest 62 on rahuldava kuni väga hea tervisega ja alleepuudena perspektiivsed. Seega võiks pooled esialgsetest Kesk tänava allee-

puudest säilitada, kuid arvestada tuleb, et eelpool mainitud 62-st alleepuust 24 tervis on rahuldav, mis on tingitud enamasti mehaanilistest vigastustest ning hoogsalt süvenevatest seenhaigustest ja tüvemädanikust. Viimane seab hetkel veel rahuldavas seisus olevate puude püsivuse küsimärgi alla. Kriitiliselt hinnates on esialgse alleekoosseisu puudest hästi säilinud 38 ehk umbes 30 protsenti. Kõige paremini on rasketes linnatingimustes vastu pidanud läänepärnad. Sulev Järve ekspertarvamusest selgub, et alleepuid on täiendavalt kahjustanud vale hooldusega ülemäära kärbitud võrad.

Kesk tänava allee noored, peaauglikult suurele hõlde pärna (Tilia platyphyllos), asendusistutused on saanud samuti mehaanilisi vigastusi ja neist on perspektiivsete alleepuudena käsitletavad vaid üksikud.

Puudele tekitatud mehaanilised vigastused on paljuski tingitud asjaolust, et istikutele pole lisatud vajalikke kaitserajatisi. Maaaluste tehnovõrkude väljehitamisel pole piisavalt arvestatud olemasolevate puude juurestikuga ja puud on saanud palju kannata. Samuti puuduvad vajalikud õhutus- ning kastmissüsteemid.

Lisaks pärnadele on alleekoosseisus teisigi puuliike nagu harilik saar ja harilik tamm, millest paljud on haigusnähtudega ning erinevalt pärnadest ei kannata intensiivset võralõikust.

Eeltoodut arvestades on Kesk tänava allee tervis hinnatud mitterahuldavaks.

Lisaks puude tervisele tuleb alleed hinnata kui arhitektuurset tervikut, mida iseloomustavad kindla rütm ja läbivalt üheliigilised ning -vanuselised konteksti sobiliku võrahooldusega istutusread. Kesk tänava allee on tänaseks säilinud katkendlikult, mis ei kann-

välja allee kui ühtse terviku põhimõtet.

Kogu tänavaloigu rekonstrueerimisel uuendatakse sillutised ning tänavaviiakse ühele tasapinnale, kaotatakse äärekividega astangud. Kujunduslahenduse kavandamisel tuleb arvestada, et Kesk tänava rekonstrueerimisega kaasnevate kaevetööde tulemusel kahjustatakse paratamatult täiendavalt säilinud puude juurestikku.

Allee rekonstrueerimine

Kuna poolik pole tervik, siis otsustasime kogu allee uuendamise kasuks. See tähendab, et kõik olemasolevad puud raiutakse ja asendatakse uutega. Järgime ajalooliselt väljakujunenud puuderidade istutusjooni ning istutusvahesid.

Varju pakkuv allee saab olema kahepoolne kuni Kesk ja Puiestee tänavate ristmikuni. Otsustasime läänepärna kasuks, mis esialgse istutuse väärrika puuliigina on end linnatingimustes piisavalt vastupidavana tõestanud. Olemasolevate tehnovõrkude liialt lähedale jäävate uute puude juurestiku levikut piiratakse spetsiaalse tekstiiliga. Puudele lisatakse vajalikud kaitserajatised, kastmis- ja õhutusüsteemid. Määratakse konkreetsed nõuded istikutele (piisava suurusega, eelneva võrakuundamisega ettekoolitatud puud), et tagada võimalikult kiiresti ootuspärane haljastuse efekt. Projekti on toodud edasised hooldussoovitused, tagamaks puuvõrade korrektse ilme ja allee terviklikkuse pikkaajaks aastateks.

Alleesse uusi puud istutades petame me iseennast, sest noortest puudest ei kasva teiste puude varjus korralikke alleepuid. Praeguste auväärsete, kuid halvasti koheldud ja liigiliselt kirju 125 alleepuu asemel võtavad koha sisse 162 noort ja elujõulist puustikut, mis koos praeguse elvalaste noorema põlvkonnaga suureks kasvavad.

Skeem nr 1. Rekonstrueeritav pärnaallee

○ Projekteeritud alleepuu

